

Pythagorejské trojice

Spolu s [důkazem Pythagorovy věty](#) se začali [pythagorejci](#) zajímat o tzv. pythagorejské trojice.

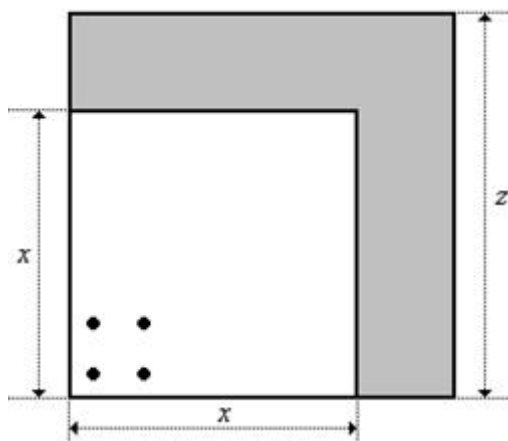
PYTHAGOREJSKOU TROJICÍ ROZUMÍME TAKOVOU TROJICI (x, y, z) PŘIROZENÝCH ČÍSEL x, y A z , PRO KTERÁ PLATÍ: $x^2 + y^2 = z^2$.

To znamená, že přirozená čísla patřící do dané Pythagorejské trojice tvoří strany nějakého pravoúhlého trojúhelníka a platí pro ně [Pythagorova věta](#).

Nejznámější takovou trojicí je trojice (3; 4; 5), kterou využívali již staří Egypťané k vytyčování pravých úhlů. Je-li navíc $(x; y; z)$ pythagorejská trojice, je pythagorejskou trojicí i trojice čísel $(kx; ky; kz)$, kde k je přirozené číslo. Proto se stačí při vyšetřování pythagorejských trojic omezit jen na tzv. základní pythagorejské trojice.

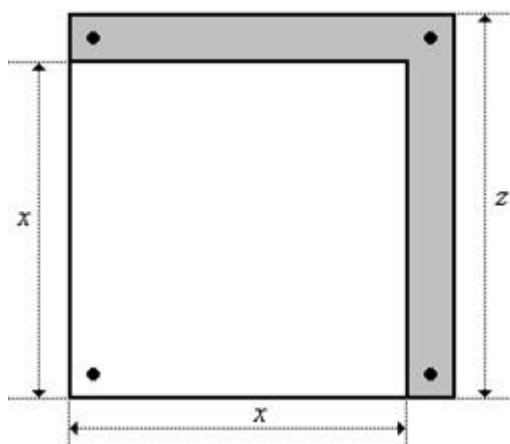
Tvar čísel, která tvoří pythagorejskou trojici, můžeme odvodit na základě tzv. [figurálních čísel](#). Problém nalezení pythagorejských trojic můžeme přeformulovat tedy takto: za jakých podmínek můžeme přeskládat vyšrafovaný gnómon zobrazený na obr. 49 na čtverec?

Obsah velkého čtverce zobrazeného na obr. 49 je z^2 , protože tento čtverec má stranu délky z . Obsah malého („bílého“) čtverce je x^2 . Má-li platit vztah $x^2 + y^2 = z^2$, pak musí být obsah vyšrafovaného gnómu roven y^2 . Proto se ptáme na podmínky, za kterých můžeme daný gnómon přeskládat na čtverec.

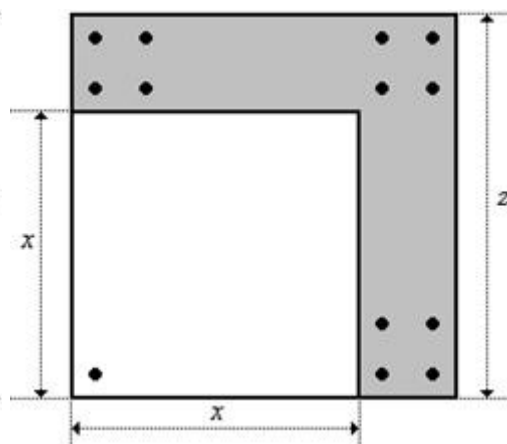

Obr. 49

Uvažujme nejdříve gnómon šířky 1 (viz obr. 50). V tom případě platí $z = x + 1$ a obsah gnómu je vyjádřen lichým číslem, tj. y^2 je číslo liché.

Obr. 50

Obr. 51

Z hlediska současné matematiky se zde dopouštíme drobné terminologické nepřesnosti, při které dané figurální číslo charakterizujeme obsahem gnómu a současně samotným číslem (počtem „černých kroužků“ charakterizujících dané číslo). Z hlediska [řecké matematiky](#) to ovšem bylo plně v souladu s [geometrickým řešením](#) úloh.

Podél každé ze dvou stran čtverce o délce x můžeme naskládat libovolný počet „černých kroužků“. Jejich celkový počet je dán sudým číslem („sudé + sudé = sudé“ a „liché + liché = liché“). Ale v rohu vyšrafovaného gnómu je „kroužek“ navíc - proto gnómon obsahuje lichý počet „kroužků“ a tedy jeho plocha je vyjádřena lichým číslem.

Na základě vlastnosti druhých mocnin to znamená, že y je číslo liché. Proto můžeme psát: $y = 2p + 1$.

Při libovolném přirozeném p je číslo $2p$ sudé, po přičtení jedničky dostáváme číslo liché.

Proto platí: $y^2 = 4p^2 + 4p + 1$. Abychom získali x , musíme od y^2 odečíst 1 a výsledek vydělit dvěma.

Číslo x vyjadřuje počet „kroužků“ podél jedné strany „bílého“ čtverce. Číslo y^2 vyjadřuje počet černých „kroužků“ ve vyšrafovaném gnómu, který má šířku rovnou jednomu „kroužku“; proto platí $y^2 = 2x + 1$, kde přičtená jednička odpovídá „kroužku“ v pravém horním rohu gnómu.

Takže dostáváme: $x = \frac{y^2 - 1}{2} = \frac{4p^2 + 4p + 1 - 1}{2} = 2p^2 + 2p$. A tedy podle počátečního předpokladu můžeme již dopočítat z : $z = x + 1 = 2p^2 + 2p + 1$. Získali jsme tedy pythagorejské trojice ve tvaru $(2p^2 + 2p; 2p + 1; 2p^2 + 2p + 1)$, kde p je libovolné přirozené číslo.

Získali jsme tedy pythagorejské trojice: (4; 3; 5), (12; 5; 13), (24; 7; 25), (40; 9; 41), ...

Budeme-li uvažovat gnómon šířky 2 (viz obr. 51), budeme předpokládat, že platí $z = x + 2$. Potom je obsah gnómu vyjádřen sudým číslem, tj. y^2 je číslo sudé. Proto je sudé i číslo y a můžeme jej psát ve tvaru $y = 2p$. To znamená, že $y^2 = 4p^2$. Pro číslo x v tomto případě platí: $x = \frac{y^2 - 4}{4} = \frac{4p^2 - 4}{4} = p^2 - 1$.

Podél každé ze dvou stran „bílého“ čtverce o délce x jsou v gnómu umístěny 2 řady „kroužků“. Takže těchto „kroužků“ je celkem 2 krát $2x$, tj. $4x$. A v levém horním rohu gnómu jsou 4 „kroužky“ navíc. Proto je v gnómu celkem $4x + 4$ „kroužků“. A tento počet je roven obsahu gnómu, tj. je roven číslu y^2 .

Nyní už můžeme vyjádřit na základě původního předpokladu i z : $z = x + 2 = p^2 + 1$. Získali jsme tak pythagorejské trojice ve tvaru $(p^2 - 1; 2p; p^2 + 1)$, kde p je libovolné přirozené číslo větší než 1.

Mezi pythagorejské trojice v tomto tvaru patří trojice: (3; 4; 5), (8; 6; 10), (15; 8; 17), (24; 10; 26), ...

Pythagorejské trojice zapisované v tomto tvaru údajně objevil [Platon](#).